

UVODNIK

SKOČITI V FILM

Film in učenje v odraslosti

Skoraj vsi ljudje gledamo filme na televiziji, spletu, v kinu, izobraževanju. V času, ki je oznamovan s podobo, fragmentiranostjo in hitro menjavo, je film izredno vpliven medij za oblikovanje človeka. Še več: zdi se, da je snemanje filma metafora za to, kako konstruiramo življenje. Prehod 19. v 20. stoletje je zanimiva doba: film je začel svojo zgodbo, Nietzsche je zaključil svoje življenje, Freud je objavil delo *Interpretacija sanj* – vse troje kaže na vstopanje v zelo nestabilno obdobje. Film se odmakne od statičnih podob, kot so slike ali kipi, zmožen je pripovedovati o nezavednem in negotovem; vsaka resnica je le začasna.

Vzgojni vpliv širše kulture je izredno močan; vzgoja-in-izobraževanje vključuje mnoge dejavnike, ki presegajo okvir šolanja. Strinjamo se z Girouxom (2011), da je širša kultura najmočnejša sila v produkciji subjektivnosti, želja in potreb – in del tega je tudi film. S filmi lahko pojasnujemo svoja doživetja, film nudi kognitivni set, s katerim lahko mislimo o tem, kar se dogaja.

V izobraževanju odraslih poteka razmišljanje o vlogi filma z dveh zornih kotov. Prvi se nanaša na uporabo filma (in drugih medijev) v običajnih izobraževalnih situacijah. Uporaba filmov v izobraževalnih programih ni nič novega, pomislimo le na filme pri učenju jezikov, dokumentarne filme pri različnih vsebinah/temah. Uporabljali so televizijske filme in posebne izobraževalne filme, o čemer so pisali v *andragoški didaktiki* (prim. Matijević, 1985; Tisdell in Thompson, 2007). Filmi so bili del tako imenovanih avdiovizualnih sredstev. Poleg dokumentarnih filmov so posebej izdelali filme kot del učnih pripomočkov. Knowles v svojem delu *The Making of an Adult Educator: An Autobiographical Journey* (1989) opisuje, kako so za izobraževanje medicinskih sester pripravili posnetke napačnega ravnanja, ki so jih vključili v izobraževalne pakete za samostojno učenje. Gre torej za didaktično uporabo filma, ki je bil bodisi posebej pripravljen za izobraževanje (posnetki na delovnem mestu) bodisi so bili uporabljeni različni dokumentarni filmi. Zadnjih 30 let hitro narašča strokovno gradivo o uveljavljeni didaktični rabi filma. Literatura o mnogih metodah, povezanih s filmom, je namenjena učiteljem/andragogom za razvoj veščin, kako naj uporabijo film kot del izobraževalnih programov za odrasle in starejše odrasle. Veliko je konferenc, delavnic, festivalov, ki izobražujejo izobraževalce. Recimo festival ForFilmFest za izobraževanje odraslih, ki ga organizirata kinoteka v Bologni in

italijansko združenje izobraževalcev odraslih (AIF). O izobraževanju izobraževalcev govorijo tudi članek Andreja Špraha v tej številki z naslovom Kino-katedra za pedagogijo.

Drugi zorni kot za raziskovanje preseka učenja in filma pa je vpliv, ki ni del načrtovanega vzgojno-izobraževalnega procesa. Filmi so izredno intenzivno komunikacijsko sredstvo kot del *učenja v vsakdanjem življenju*. V strokovni literaturi (npr. Jarvis, 2012) se pojavlja poimenovanje *unmediated educative function, unmediated learning from fiction*. Nekateri filmi sporočajo in reproducirajo predsodke, nekateri filmi so zavajajoči, nekateri imajo nehumana sporočila, zato je zelo pomembno izobraževanje za sprejemanje in kritično presojanje filmov, kar je pri mladih del vzgoje za medije. Odrasli, ki naj bi razvili zmožnost kritičnega mišljenja v soočanju s filmom, še posebej tedaj, ko želimo s filmi vplivati na predsodke ali kritično presojo ideologij,¹ pa so lahko udeleženci neformalnih programov za razvoj medijske pismenosti. Slednja omogoči spoznavanje, kako so določene ideje konstruirane in reproducirane (na primer rasizem v filmih). Andraž Arko v svojem članku opozarja na razvoj kritičnega odnosa do pornografskih filmov, Tadej Fink na predsodke o migrantih, ki jih lahko s filmom presegamo. Novo znanje, ki nastaja ob ogledu filmov, je kulturno umeščeno znanje. Pomemben del filmskega sporočila je naracija, ki kot artistska reprezentacija stimulira čustva in razmišljanje ter spodbuja vpogled v gledalčeve lastne izkušnje. Pogosto o naracijah v filmu razmišljamo zgolj kot o zabavi, za andragogiko pa je pomembna s širšega zornega kota, to je kot del socialne konstrukcije realnosti.

Film deluje formativno. O tem so pisali že člani frankfurtske šole, ki so opozarjali, da množična kultura deluje kot ideološka sila in »korumpira« posameznike. Sodobni pogledi (npr. Sandlin, Wright in Clark, 2013; Jubas, 2016) pa osvetljujejo tudi vlogo posameznika pri sprejemanju množične kulture, ki ne nastaja le zato, da bi korumpirala ljudi z negativnimi sporočili. Pomembna je dejavnost gledalca pri sprejemanju kulturnih sporočil, kritična refleksija, ker ljudje niso zgolj pasivni potrošniki filmov, temveč ob filmih razvijejo svoje pomene.

Tretja povezava med izobraževanjem odraslih in filmom pa je *izobraževanje za ustvarjanje filma*. Boštjan Jambrek predstavi model mentorstva pri usposabljanju mladih (odraslih) v produkciji filma. Veliko učenja in izobraževanja poteka pri igralcih, režiserjih, kostumografih, scenaristih, snemalcih, montažerjih in drugih ustvarjalcih. Za večino poklicev v produkciji filma niti še nimamo formalnega izobraževanja, temveč se ljudje usposabljajo s samostojnim učenjem in iz izkušenj. Odrasli se izobražujejo za produkcijo filmov v okviru svojega profesionalnega izobraževanja ali pa kot del prostočasnih dejavnosti.

Če proučujemo odnos med andragogiko in filmskimi študijami, opazimo torej vsaj tri povezave. Prva je didaktična raba filma, druga nastaja ob spremljanju filmov v vsakdanjosti, kar lahko razumemo kot informalno učenje, tretja povezava pa je produkcija filmov in izobraževanje za produkcijo filmov.

¹ Več o uporabi filma pri poučevanju družboslovja glej v Brown, 2011. Tony Brown od 2005 vodi študijski predmet Using Films for Critical Pedagogy v magistrskem študijskem programu Adult Education v Sydneyju.

V zadnjih dveh desetletjih pa se dogaja še marsikaj novega. Film se filigransko povezuje z učenjem v odraslosti še na druge specifične načine:

- razvijajo se posebna področja uporabe filma, kar lahko razumemo kot posebne didaktične pristope, na primer film v izobraževanju menedžerjev (Piccardo in Qualino, 2006) ali film v verskem izobraževanju, kot opisuje Arko v svojem članku;
- film se uporablja kot del učenja/terapije z umetnostjo (*art therapy*) (Malchiodi, 2012) in filozofskega svetovanja (Piazza, 2013); kar smo včasih poznali kot biblioterapijo, se v sodobnosti razvija tudi kot »filmoterapija«;
- film se uporablja kot del raziskovalnih metod tudi za področje učenja odraslih (Leavy, 2015);
- film je del dokumentacije in animacije ali razvijanja izobraževalnih potreb za različne ciljne skupine (Javrh, 2013).

Naslednja novost je v odnosu med učečim se posameznikom in filmom kot instrumentom učenja, film ni več le predmet opazovanja (gledanja), temveč se ljudje učijo tako, da filme ustvarjajo, kot pišejo Meta Furlan, Simona Hodnik, Andreja Kermc. Film je torej sredstvo, s katerim se izražajo, so aktivni ustvarjalci in se prek delovanja učijo. S tem se povezuje tudi izobraževanje za ustvarjanje filmov. Da bi ljudje posneli film, potrebujejo specifična znanja.

Učenje ob spremljanju filma lahko *interpretiramo iz različnih teoretskih okvirov*: kot transformativno učenje (Jarvis, 2012), kot družbeno kritično učenje (Giroux, 2011), kot narativno učenje, kot izkustveno učenje. Ker film vključuje različna področja (od besedne naracije do glasbene, od tehničnih rešitev do virtualnega sveta), lahko film interpretiramo s pomočjo kategorialnega aparata različnih ved. V tej številki je Mitja Reichenberg v svojem članku opisal, kako misliti film prek glasbe.

Film se od pojava digitalne tehnologije uporablja množično tako v raziskovalne kot izobraževalne namene. Ameriška avtorica Bell Hooks (2009) je zapisala, da so se njeni učenci o rasi, spolnosti in razredni delitvi več naučili iz filmov kot pa iz kateregakoli članka, »čeprav jih je spodbujala k branju«. Veliko je ljudi, ki gledajo filme, a ne berejo, zato je pomembno prek filma približati sodobna sporočila. Zdi se, da podobno kot v družboslovju in humanistiki poudarjamo pomen filmov za ozaveščanje o družbenih pojavih, marginaliziranosti nekaterih skupin, nasilju, krivicah in podobno, je v naravoslovju pomembno, da s filmi sporočamo novejša odkritja in načine razmišljanja o naravnih pojavih. Kot primer prijetne, poučne in razumljive serije lahko omenimo Cosmos. Serija je pomembna za ozaveščanje ljudi, za spodbujanje premikanja od fatalistične (ali z besedami Freira naivne, neprehodne) zavesti k zavesti, ki je kritična do okolja in informacij. Spodbuja odmik od časocentričnosti in egocentričnosti k širšemu vpogledu v spreminjanje. Spodbuja razmišljanje, ki izziva predsodke, fatalizem in apatijo.

Film je bil dolgo zaznan predvsem kot vir zabave (in tudi »pohujšanja«) ali pa umetnost. V primerjavi z gledališčem je bil zabava za revne, manjvredna, vulgarna zabava,²

2 Glej biografski film o alpinistki in podjetnici Pavli Jesih (1901–1976), ki pripoveduje tudi o kinematografih med vojnami v Sloveniji.

v sodobnosti pa postaja množična kultura, ki je vir zabave in učenja ter estetskega doživetja.

Nives Ličen

REFERENCE

- Brown, T. (2011). Using film in teaching and learning about changing societies. *International Journal of Lifelong Education*, 30(2), 233–247.
- Giroux, H. (2011). Breaking into the Movies. *Policy Futures in Education*, 9(6), 686–695.
- Hooks, B. (2009). Making movie magic. V B. Hooks (ur.), *Reel to real: Race, sex and class at the movies* (str. 1–12). New York: Routledge.
- Jarvis, C. (2012). Fiction and Film and Transformative Learning. V E. Taylor, P. Cranton (ur.), *The Handbook of Transformative Learning* (str. 486–502). San Francisco: Jossey-Bass.
- Javrh, P. (2013). Izobraževalni filmi kot del učnega gradiva za ranljive ciljne skupine. *Andragoška spoznanja*, 19(4), 58–69.
- Jubas, K. (2016). *Bringing up the Rear or Being Ahead of the Curve? Annual Conference of CASAE*. Pridobljeno s <http://www.casae-aceea.ca/?q=node/30>.
- Knowles, M. (1989). *The Making of an Adult Educator: An Autobiographical Journey*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Leavy, P. (2015). *Method Meets Art*. New York: The Guilford Press.
- Malchiodi, C. A. (ur.) (2012). *Handbook of Art Therapy*. New York: Guilford Press.
- Matijević, M. (1985). Mediji u obrazovanju odraslih. V *Andragogija* (str. 257–273). Zagreb: Školska knjiga.
- Piazza, G. (2013). *Una vita da film. Come il cinema e la filosofia possono aiutarci a vincere le sfide della vita*. Torino: Lindau.
- Piccardo, C. in Qualino, G.P. (ur.) (2006). *Scene di leadership. Come il cinema insegna a essere leader*. Milano: Raffaello Cortina Editore.
- Sandlin, J. A., Wright, R. R. in Clark, C. (2013). Reexamining theories of adult learning and adult development through the lenses of public pedagogy. *Adult Education Quarterly*, 63(1), 3–23.
- Tisdell, E. in Thompson, P. (ur.) (2007). *Popular culture, entertainment media, and adult education. New Directions in Adult and Continuing Education*. San Francisco: Jossey-Bass.